

ARAPÇA SIFAT TAMLAMALARININ TÜRKÇE İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Cemal IŞIK (*)

Öz

Sözlü yahut yazılı, sağlıklı ve verimli bir anlatımın yapılabilmesi, düşüncelerin ifade edilebilmesi için dil denen aracın kullanılması gereklidir. İnsanlar, yüzyıllar içinde düşüncelerini belirli kalıplarla ifade etmişlerdir. Adı geçen kalıpların bir kısmı tekil yapılar olarak bilinen isim ve sıfat tamlamalarıdır.

Bu çalışmada Arapça ile Türkçe'ye ait sıfat ve sıfat tamlamaları, Arapça açısından karşılaştırmalı bir şekilde ele alınacak ve her iki dildeki farklılık ve benzerlikler tespit edilmeye gayret edilecektir. Adı geçen dillerin ayrı dil gruplarından olmalarından dolayı benzerlikten çok zıtlıklar söz konusu edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Türkçe, Sıfat Tamlaması, Karşılaştırmalar, Dilbilgisi.

Comparison of Turkish and Arabic Adjective Clauses

Abstract

Oral or written, to make a healthy and efficient expression and to voice the thoughts, it is require to use the language. Throughout the centuries, humans voice their thoughts in certain patterns. Some of those patterns are noun and adjective clauses which are known as single phrases.

In this study, adjective clauses which belong to Arabic and Turkish, are going to be analyzed comparatively in terms of Arabic language and tried to be identify differences and similarities of both languages. Because of those languages belong to different language groups, it is going to be mentioned mostly differences more than similarities.

Keywords: Arabic, Turkish, Adjective Clauses, Comparisons, Grammar.

*) Yrd. Doç. Dr., İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı. (e-posta: cemalfakir20@hotmail.com)

I. GİRİŞ

Dilleri karşılaştırma, tarihi süreçte varolan bir gerçekliktir. Karşılaştırmalı dilbilgi si terimi dilbilim içerisinde bir üst kavram oluşturmaktadır. Adı geçen kavram yerine *karşılaştırmalı dilbilim*, *karşılaştırmalı analiz* ve *dil karşılaştırması* gibi terimlerin de kullanıldığı görülmektedir. Karşılaştırmalı dilbilgisinde öncelikle iki farklı dil arasındaki farklılıklar ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır.¹ Arapça ile Türkçe dilleri her seviyede karşılaştırılmaya, farklılık ve benzerliklerin tespitine ihtiyaç duymaktadır. Dil öğretiminde yapılması gerekli çabaları ifade eden bu eylem hedef dil ve anadilin önemini ortaya koymaktadır. Yabancı dilin öğrenilmesi için kuşkusuz en önemli yardımcı araç yabancı dilin kendisidir. Bu sırada anadil onun en önemli yardımcısıdır.²

Türkçe, Arapça ve Farsça ile erken dönemlerde karşılaştırılmış ve bu dillere rüçha-niyeti söz konusu edilmiştir.³ Yabancılarla Türkçenin öğretimi için yazılan eserlerden ilki Divânü Lügati't-Türk'tür. Türk edebiyatının Karahanlılar dönemine ait eserlerinden birisidir. Kaşgarlı Mahmut'un kaleme aldığı bu eserin, Türkçe öğretiminin ilk eseri olması bakımından ayrı bir yeri ve önemi vardır. Dil öğretimine yönelik çalışmalara bakıldığında Türk kaynakları arasında Divan-û Lügat'it-Türk'ten daha önce Türkçenin öğre-timine yönelik yazılan müstakil bir eser olmadığı görülmektedir. Bu alandaki diğer bir eser ise *Kitâbü'l-İdrâk Li-Lisâni'l-Etrâk* (Türklerin Dilini Anlama Kitabı)'tır. Nasrüddin Ebu Hayyân tarafından 1312 yılında Kahire'de yazılmıştır. Bu iki kitap gibi daha bir çok eserden sözetmek mümkündür. Bu şekilde dillerin birbirleriyle karşılaştırılması, kelime ve yapıların karşılıklarının bulunması *Uygulamalı Dilbilim*'in araştırma konularındandır. Genel dilbilimin verilerini uygulamaya koyan ve dilin uygulama alanlarıyla ilgili bilim dallarının oluşturduğu *عِلْمُ اللُّغَةِ التَّطْبِيقِيَّةِ* *Applied Linguistics* dilbilim dahıdır.⁴

Dilleri karşılaştırmada yöntem önemlidir. Bu bağlamda dillerin tarihi süreçte geçirdiği değişimleri veya güncel hâlini karşılaştırmak üzere iki kavram söz konusudur: **Eş zamanlı yöntem** (*İng. Synchronic*), dil olaylarını belirli bir süre içinde ve tarihi değişme ve gelişmelere bağlı olmadan durağan (*statique*) olarak inceleme yöntemi. Söz gelişi Türkiye Türkçesindeki ünlü ve ünsüz uyumu olaylarının tespiti gibi **art zamanlı** yöntemin karşıtıdır.⁵ Ayrıca dillerdeki zıtlıkları tespit ederek karşılaştıran **karşıtsal çözümleme** ku-ramından da söz edilebilir. İkinci dünya savaşından sonra batıda ortaya çıkan bu yöntem dillerin benzer yönlerinin yanında zıtlıkları bulmayı da önemser.⁶

1) Hans Peter Althaus, *Lexikon der Germanistischen Linguistik* IV, Niemer, Tübingen, 1980, s. 633.

2) Wolfgang Butzkamm, *Psycholinguistik des Fremdsprachenunterrichts Von der Muttersprache zur Fremdsprache*, Francke, Tübingen, 1989, s. 291.

3) Barın, Erol, "Ecnebilere Mahsus Elifbâ Kitabı Üzerine"/TÜBAR-XXVII, 2010-Bahar, s.122.

4) Doğan, Candemir, *Karşılaştırmalı Arapça-Türkçe Bağlaçlar*, Cantaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 37.

5) TDK, BSTS / *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 2003.

6) Işık, Cemal, *Kelime ve Cümle Yapıları Bakımından Arapça ile Türkçenin Karşılaştırılması*, (Basılmamış Doktora Tezi), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014, s. 15.

Bu makalede eşzamanlı dil teorisine uygun bir yöntem izlenecektir. Çünkü dil eğitimi ve öğretiminde halihazırda konuşulan dillerin karşılaştırılmaları, dilbilimi açısından uygun olacaktır. Özellikle Türkçe gibi tarihi süreçte bir çok değişikliğe uğramış dillerin, mevcut yapılarının, hedef dillerle karşılaştırılarak tespit edilmesi kanaati dilbilimciler tarafından da kabul edilmektedir.⁷

1. Arapçada Sıfat/Na't

Sıfat; وصف kökünden türemiş olan bu kelime bir şeyi niteleme anlamına gelmektedir.⁸ Arapçada kendilerinden öce gelen nesne ve kavramları niteleyen veya belirten isimlere sıfat/na't, nitelenen isme ise mevsuf/men'ût denir.⁹ Sıfat olacak kelime muştak/türemiş veya muştak olarak yorumlanabilir.¹⁰ Dolayısıyla Arapçada varlıkları niteleyen kelimelerin hem vasıf özelliği hem de türemiş olmaları gereklidir. Bu bağlamda isimler arasında ayrıca bir ayırım yapmak gerekirse, niteleyen/vasıf olan ve nitelenen/câmid olan isimlerden söz edilebilir. Niteleyen isimler ismi fâil, ismi mef'ul vb. yapılardan oluşurken, nitelenen isimler kişi ve anlam isimlerinden meydana gelirler.¹¹ Arapça çekimli dil grubundan olmasından dolayı iştikak/türeme yoluyla sıfat yapılıdır. Türkçede ise bir kelimenin sıfat olabilmesi için nitelediği isimden önce gelmesinin yanı sıra belli ekleri alması gerekir. Örnek: -imses sıfatları; *iyimses, kötümser, karamsar*, -imsi sıfatları; *yeşilimsi, kırmızımsı, tatlımsı*...¹²

Türkçeden farklı olarak Arapçada sıfat, nitelediği isimden önce değil sonra gelir. Nitelediği isme mevsûf ya da men'ût denir. Sıfatlar, hakiki (gerçek sıfat) ve sebebî (dolaylı sıfat) olmak üzere iki grupta incelenir.¹³ Arapçada sıfat, daha çok şekle bağlı bir yapıdır. Sıfatı cümle içindeki konumu ile yapısal/şekli faktörler belirler. Türkçede olduğu gibi kuruluşu itibarıyla niteleme ifade eden isimler sıfat-ı müşebbehe¹⁴ diye isimlendirilir. Bu

7) Ercilasun, Ahmet Bican (Bşk.) ve Komisyon, TDK *İmlâ Kılavuzu*, Yayın no: 525, Ankara, 2000, s. 3; Boz, Erdoğan – Yaman, Ertuğrul (Ed.), *Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım* (4. Baskı), Yargı Yayınları, Ankara, 2013, s. 84.

8) İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh* (I-VI), Dâru'l-Meârif, Kahire, 1956, IV. 345.

9) Güneş, Kadir, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Mektep Yayınları, İstanbul, 2011, s. 1188.

10) İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ ve Bellu's-Sadâ*, el-Mektebetu'l-'Asriyye, (Thk. M. Muhyiddin Abdulhamîd), Beyrut, 1995, s. 309.

11) Abdullah b Hâmid. el- Hâmid, *Silsiletu Ta'limi'l – Lugati'l – Arabiyye es-Sarfı* (I- IV), Emin Yayınları, Bursa, 2013, IV. 27.

12) Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK yayınları, (9. baskı), Ankara, 2011, s. 194.

13) İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ*, s. 310; Abduh er-Râcihî, *et-Tatbîku'n-Nahviyyu*, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, 2004, s. 429; İşler, Emrullah, Yıldız, Musa, *Arapça Çeviri Kılavuzu*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2002, s. 69.

14) Ali el-Cârim, Mustafa Emin, *en-Nahvu'l-Vâdih* I-III, Dâru'l-Meârif, Mısır, 1965, I. 131; İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ*, s. 83; Topaloğlu, Bekir-Karaman, Hayreddin, *Arapça Dilbilgisi Sarf-Nahiv*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 24; Abdullah b Hâmid. el- Hâmid, *Silsiletu Ta'limi'l – Lugati'l – Arabiyye en-Nahv* (I- IV), Emin Yayınları, Bursa, 2013, III. 242.

tür sıfatlar nerede olursa olsun niteleyici özelliğini korur. Türkçede sözcükler arasındaki ilişkiler eklerle kurulur. İki sözcük arasındaki ilişki eklerle belirlenmişse araya başka sözcükler girebilir; ama ilişki, eksiz kurulmuşsa araya başka sözcük giremez.¹⁵ Örnek: *Eski maliye bakanı* sıfat tamlamasında sıfatla mevsufun arasına *maliye* sözcüğü gelmekle bakanın mı maliyenin mi eski olduğu anlaşılabilir hale gelmiştir. Bakanın eski olduğunu ifade etmek için önüne *eski* sıfatını getirerek *maliye eski bakanı* demek gerekir. Buna karşılık Arapçada kelimeler arasındaki alâka hareke ile sağlandığından böyle bir zorlamaya ihtiyaç yoktur. Misal: Türkçe örnekten hareketle *السَّابِقُ الْمَالِيَّةِ* tamlamasına sıfat olan *السَّابِقُ* kelimesi ile mevsuf *وَزَيْرٌ* ismi arasında, tekil sıfat tamlamaları için gerekli dört şartı (cinsiyet, sayı, i'rab ve marifelik) taşıdığından eski olanın *maliye* değil *bakan* olduğu anlaşılır.

Arapçada sıfatın iki türü –hakiki ve sebebi- de marifelik/belirlilik nekralık/belirsizlik bakımından mevsufuna uyar. Hakiki sıfat ayrıca tekil, ikil, çoğul olmada, erillik ve dişillikte mevsufuna uyar. Sebebi sıfat her zaman tekil olmanın yanında kendinden sonra gelen isme erillik ve dişillikte uyması söz konusudur.¹⁶

Bu durumun iki istisnası bulunmaktadır: *Mastar* ile *nekra ism-i tafdil* sıfat olduklarında müfret müzekker olabilirler.

Örnek:

هُم شُهُودٌ عَدْلٌ وَهُنَّ بَنَاتٌ أَكْرَمُ فَتَيَاتٍ O erkekler *adil* şahitlerdir. O bayanlar en *şerefli* genç kızlardır. Türkçede *ism-i tafdil* yerine üstünlük belirteci *daha*, en üstünlük belirteci *en* veya aşırılık belirteçleri *çok*, *pek*, *gayet* getirilebilir. Örnek: Ondan *daha iyisi* bulunmaz. Bölüğün *en çalışkan* eri Yalçın'dır. Orhan *çok çalışkandır*.¹⁷

Nekra isimlerden sonra gelen cümleler sıfat, marifeden sonra gelenler ise hâldir.¹⁸

Arapçada tamlamaya konu olan sıfatlar iki türlüdür:

a- Hakiki sıfatlar

الصَّفَةُ الْحَقِيقِيَّةُ: مَا دَلَّ عَلَى صِفَةٍ فِي نَفْسٍ مَتَّبِعَةٍ لِحُؤْ أَقْبَلَ الرَّجُلُ الْعَاقِلُ.

Nitelenecik ismi gerçek sıfatlarla, tekil isim, cümle ve şibih cümle şeklinde nitelleyen sıfat çeşididir.¹⁹ Tekil ismin, akıllı varlıklara sıfat olduğunda kendisinden önce gelen

15) Demir, Nurettin-Yılmaz, Emine-Gencan, Tahir Nejat, *Türkçe Biçim Bilgisi*, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2370, Ankara, 2013, s. 53.

16) Hifnî Bey Nâsif, Muhammed Bey Diyâb, Mustafa Tamûm ve Muhammed Bey Salih, *Kitabü'd-Durûsi'n-Nahviyye*, I-IV, Dersaadet Matbaası, İstanbul, 1911. III. 58.

17) Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, Ankara 2007, s. 485.

18) Hifnî Bey Nâsif vd., *ed-Durûsu'n-Nahviyye* III. 59.

19) İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ*, s. 310; Topaloğlu-Karaman, *Sarf-Nahiv*, s. 24; Mahmûd İsmâ'il Sîni, İbrahim Yûsuf Muhammed, er-Rifâ'î eş-Şeyh, *el-Kavâ'idu'l-'Arabîyyetu'l-Muyessere* (I-III), Cantaş Yayınları, İstanbul, 2013.

isme, sayı, cinsiyet, hareke ve marifelik/nekralık bakımından uyum zorunluluğu vardır. Akılsız ve cansız varlıklara sıfat olduğunda ise tekil ve müennes/dişil olur. Sıfat/niteleyen ile mevsûf/nitelenen arasında akıllı varlıklar söz konusu olduğunda dört yerde, akılsız cansız varlıklarda ise iki yerde uyum gereklidir. Arapça her nitelik sıfat olarak değer kazanmaz. Söz gelişi *hâl* ile *haber* gibi cümle ögeleri aynı zamanda birer vasıftır. Haber, mübtedanın, hâl de sahibinin birer sıfatıdır.²⁰ Fakat Arapçada şekil yönünden böyle bir ayırım yapılmaktadır. Çünkü cümlenin ana unsuru olan yüklem genellikle başta, yan ögeler sonra gelmektedir. Bu yüzden Türkçede tümleç olan birçok sözcük Arapçada farklı isimlerle yan öge olmaktadır.

b- Sebeb-i sıfatlar

İ'rab bakımından kendisinden önceki isme, anlam açısından aralarındaki bağlantıdan dolayı sonra gelen isme uyan sıfat çeşididir.

الَصَّفَةُ السَّبَبِيَّةُ: مَا دَلَّ عَلَى صِفَةٍ فِيمَا لَهُ اِتِّبَاطٌ بِالْمَشْبُوعِ نَحْوُ اِقْبَلَ الرَّجُلُ الْكَثِيرُ مَالَهُ. وَ دَخَلَتْ الْحَدِيثَةَ الْحَسَنَ شَكْلَهَا.
إِذِ الْكَثْرَةُ فِي الْحَقِيقَةِ صِفَةٌ لِلْمَالِ لَا لِلرَّجُلِ وَلَكِنْ لَمَّا كَانَ الْمَالُ مُرْتَبِطًا بِالرَّجُلِ صَحَّ اعْتِنَاؤُهَا نَعْمًا لَهُ. وَكَذَلِكَ
الْحَسَنَ...

Malı çok adam geldi. Örneğinde *çokluk* sıfatı mala, *malın çokluğu* adama sıfat olmuştur. Türkçede sıfat mevsuftan önce geldiği için niteleme açısından problem olmaz. Ancak Arapçada sıfat sonra geldiği için şeklen *çokluk* adama sıfat olarak görülmeyle birlikte gerçekte ise *malın* sıfatıdır.

c- Arapça Sıfatların Maksadı

Sıfatın cümlede belli amaçlarla getirilmesi söz konusudur. Bu bağlamda Arapçada tahsis, tadvîh/açıklama, övgü...vb. çeşitlerine karşılık Türkçede pekiştirme, ikileme, küçültme gibi farklı değerlendirmeler bulunmaktadır.

Tahsis: Arapçada sıfat, belirsiz bir kelimeye sınırlılık kazandırarak belli ölçüde bilinir kılar: مَرَزْتُ بِرَجُلٍ كَاتِبٍ *Yazar olan bir kişiye uğradım.* Bu cümlede nitelenen *bir kişi* belirsiz olmakla birlikte onun yazar olduğunu belirtmek adı geçeni bilinir hale getirir.²¹

Açıklama/Tavzîh: Bazen sıfat belirli olan bir ismi veya olguyu açıklamaya yarar: مَرَزْتُ بِرَجُلٍ كَاتِبٍ *Terzi Zeyd'e uğradım.* Örnek cümlede *Zeyd* özel bir isimdir. Terzi sıfatı adı geçen ismin mesleğini açıklamaya ve bildirmeye yarar.

20) Hifnî Bey Nâsif vd., *ed-Durûsu'n-Nahviyye* III. 59.

21) İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ*, s. 310; er-Râcihî, *et-Tatbîku'n-Nahviyyu*, s. 430; Hifnî Bey Nâsif vd., *ed-Durûsu'n-Nahviyye* III. 58.

olan kelimenin çekim eki ile yüklem olmasıdır.

Sıfatlar görevleri bakımından ikiye ayrılırlar: Niteleme Sıfatları, Belirtme Sıfatları.³⁰

a. Niteleme Sıfatları

Varlıkları niteleyen; yani varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini, özelliklerini gösteren sözcüklere niteleme sıfatları denir.³¹ Arapçadan farkı, sıfatın mevsufa nerede ve nasıl uyacağı ile ilgili şartın ve cinsiyet farkının olmamasıdır. Türkçede niteleyen/önad, nitelenenden önce gelir veya onun bir niteliğini belirtir.

Nevin'in *solgun* yanaklarından akan yaşlar maşrapadaki *bulanık* suya karışıyor. (R. Nuri Güntekin) Örneğinde olduğu gibi sıfatlar cümlenin asli unsuru değildir. Asıl cümle ögesi sıfatın nitelediği isimdir.³² Sıfat olan sözcükler, eylem anlamlı olduklarında cümleden atılmaları uygun olmamasına karşılık bunların dışında sıfat olan sözcükler atıldıklarında cümlede aksaklık olmaz.³³ Aynı durum Arapça için de geçerlidir. Sıfat olan tekil isim atıldığında cümle anlamsız olmayacaktır. Ancak cümle olarak gelen sıfat tamlamasının atılması durumunda anlam eksik kalabilecektir. Tekil ve cümle olan sığta örnek:

رجل العاقل / جاء الرجل Akıllı adam geldi/Adam geldi.

واتقوا يوما ترجعون فيه الى الله/واتقوا يوما *İçinde Allah'a döndürüleceğiniz gündün sakının/Günden sakının*³⁴

Yukarıda verilen iki örneğin birincisi tekil sıfat, ikincisi cümle şeklindeki sığta örnektir. Tekil sıfat cümleden atıldığında anlam değişmezken, cümle olan sıfatın olmaması durumunda anlam eksik ve kapalı olacaktır. Çünkü ayette geçen “gün” kelimesinde mecaz-ı mürsel vardır.³⁵ Gün zikredilmiş fakat o günde cereyan edecek olaylar kastedilmiştir. Bundan dolayı sıfatın getirilmesi gereklidir.

b. Belirtme Sıfatları

Türkçede nesnelerin yerlerini, sayılarını belirten veya nesneleri soru ve belirsiz olarak belirten sıfatlardır. Adı geçen sıfatların Arapça karşılıkları, mekân zarfı, temyiz, haber, meful veya belirsiz isim tamlamasıdır.³⁶

30) Nurettin Demir vd., *Türkçe Biçim Bilgisi*, s. 38-55.

31) Gencan, *Dilbilgisi*, s. 210; Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, s. 25; Boz vd., *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, s. 103.

32) Demir, Nurettin vd., *Türkçe Biçim Bilgisi*, s. 38; Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, s. 25.

33) Gencan, *Dilbilgisi*, s. 210.

34) 2/Bakara /281.

35) Hatib el-Kazvîni, *Telhişu'l-Miftâh*, Huzur Yayinevi, İstanbul, 2012, s. 182.

36) Boz vd. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, s. 104; Gencan, *Dilbilgisi*, s. 211.

Örnek:

Balık yüzer الطَّيْرُ سَيْطِي كُوشُ أُحَاقِكُ *Kuş uçacak.*

Bu iki örnekteki *uçacak-yüzer* eylemleri Türkçede³⁷ öznenin belirtme sıfatı olan yüklem olmasına karşılık Arapçada isim cümlesinin yüklemi yani haberidirler. Ancak bu iki örnekteki sıfatlar genel ve belirsiz olduklarından belirtme sıfatları için ayrıca yukarıdaki ölçütler verilmiştir.³⁸ Belirtme sıfatları sıra ile işaret (im) sıfatları, Türkçede *bu ev, şu ağaç, o çocuk* örneklerindeki sıfatlardır. Bu sıfatlar aynı şekilde Arapçada da sıfat konumdadırlar. Ancak işaret sıfatlarından sonra gelen isimler nekra olursa yüklem/haber, marife olursa nitelenen/mevsuf isim olurlar. Bu durumda işaret ismi, birinci örnekte sıfat olmasına karşılık ikinci örnekte sıfat değil isim cümlesinin öznesi olan mübteda olur. Örnek:

Bu ev/ Bu bir evdir; هَذَا الْمَبِيتُ / هَذَا بَيْتٌ *Bu ağaç/ Bu bir ağaçtır.* هَذِهِ الشَّجَرَةُ / هَذِهِ شَجَرَةٌ *O çocuk/ O bir çocuktur.*³⁹ هُوَ الطِّفْلُ / هُوَ طِفْلٌ

Türkçede sayı sıfatları, isimlerden önce gelerek onlara sıfat olurlar. Bu yüzden dilimizin cümle yapısında, bütün sıfatlara aynı zamanda önad denmiştir.⁴⁰ Bu durum Türkçenin dil yapısından kaynaklanmaktadır. Çünkü sondan eklemli dil grubundan olmasından dolayı cümlenin yan öğeleri önce, esas öğeleri sonra gelme durumundadır. Arapçada ise tam tersine esas öge olan mevsuf önce, yan öge olan sıfat sonra gelmektedir. Bu farklılık diğer cümle öğelerinde olduğu gibi özellikle sayılarda da böyledir. Örnek:

Dört mevsim: أَرْبَعُ مَوَاسِمَ *On iki ay:* اِثْنَا عَشَرَ شَهْرًا *İkinci sezon:* الْمَرْحَلَةُ الثَّانِيَةُ *Kırk harami:*⁴¹ أَرْبَعُونَ شَقِيًّا

Yukarıdaki örneklerde Türkçe sıfatlar italik olarak verildi. Adı geçen sayıların tamamı niteleme sıfatı olduklarından, Türkçe öğrenenler açısından rahatlık ve kolaylık söz konusudur. Ancak Arapça öğrenmek isteyen Türkler her gördükleri sayıya sıfat diyemezler. Mesela birinci örnekte *dört, mevsimin* sıfatı değil isim tamlamasının tamlanan kısmıdır. Öte yandan *on iki, ayın, kırk* da *haraminin* sıfatı değil temyizidir. Sadece *ikinci, sezonun* sıfatı olmakla Türkçe ile benzerlik arz etmektedir. Sıra sayıları denen bu yapı, sıfatın yeri dışında, her iki dilde benzerlik gösterir. Burada bile Türkçe önad mevsuftan önce, Arapça sıfat nitelediği isimden sonra gelmektedir.

37) Doğan (C), *Arapça-Türkçe Bağlaçlar*, s. 32; Demir, Nurettin vd., *Türkçe Biçim Bilgisi*, s. 40;

38) Demir, Nurettin vd. *Türkçe Biçim Bilgisi*, s. 40.

39) Gencan, *Dilbilgisi*, s. 211.

40) Gencan, *Dilbilgisi*, s. 210; Boz vd, *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 103; Atabay, Neşe, Özel, Sevgi, Çam, Ayfer, *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*, TDK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara-1981, s. 15; Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, s. 25; Enfel Doğan, *Türkçe Cümle Bilgisi-I*, Anadolu Üniversitesi Yayını no: 2461, Eskişehir, 2012, s. 31.

II. ARAPÇA SIFAT TAMLAMALARININ TÜRKÇE İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Arapçada sıfat, niteleyeceği ismi ya aralarındaki bir ilgiden dolayı ya da gerçek anlamda niteler.⁴² Nitelemede cinsiyet, sayı, i'rab⁴³ ve belirtili olup olmama gibi durumlar önem arz eder. Arapça isimler ister canlı-akıllı ister cansız/akılsız olsun görünürde birer cinsiyete tabidirler.⁴⁴ Bu durumda adı geçen isimlere getirilecek sıfatların cinsiyet bakımından mevsuflarına uyumu gerekir. Akıllı varlıklar söz konusu olduğunda dört yerde uyum gerekli iken akılsızlarda daha az sayıda uyum şartı aranır. Sayılarına göre varlıkların sıfatları değişmekte, sıfat nitelediği varlığın sayısını ifade edecek şekilde gelme durumundadır. Kısaca Arapçada sıfat tamlaması hem şekil hem de cümledeki konuma bağlı bir yapı iken Türkçe sıfat tamlaması cümledeki mevkiine bağlıdır.

1. Akıllı Varlıklarda Sıfat Tamlaması

Akıllı varlıklar, tekil, çoğul, eril, dişil, belirtili veya belirtisiz olma durumlarına göre sıfatları tarafından nitelenirler. Arapça sıfatlar Türkçeden farklı olarak ikil, cinsiyet ve iradeye bağlı çoğul durumların her birisinde değişik bir şekilde nitelenmektedir.

a. Tekil/Müfret İsimlerde Sıfat Tamlaması

Tekil isimler sıfat olduklarında müştak/türemiş olmaları veya türemiş isim gibi yorumlanabilmeleri gerekir.⁴⁵ Tekil isim ve sıfatı için ayrıca *bir* sayısı getirmeye gerek yoktur. Bir varlığı ifade eden isimle sıfatı yapılarından anlaşılırlar. Ayrıca *bir* sayısı getirilirse, nitelenen isme sıfat olur. Adı geçen isimler nekra/belirsiz, marife/belirli, eril/müzekker, dişil/müennes olma durumlarına göre nitelenirler. Ayrıca tekil isim belirsiz olduğunda hem tekil, hem de cümle şeklinde sıfat tamlaması ile nitelenebilir. Örnek: I

أَلْعَلَمُ التُّرْكِيُّ يَتَشَكَّلُ مِنْ نُجْمٍ وَ هِلَالٍ *Türk bayrağı, bir yıldız ve aydan oluşur.*

عَدُوُّ عَاقِلٍ خَيْرٌ مِنْ صَدِيقٍ جَاهِلٍ *Akıllı düşman, câhil dosttan daha iyidir.*⁴⁶

Birinci örnekte sıfatla mevsuf marife/belirli, ikinci örnekte ikişer sıfatla mevsufun tamamı nekra/belirsiz gelmiştir. Bu durum Arapçada zaruri bir uyumu gerektirirken Türkçeye çevrildiğinde bu fark belli olmamaktadır. Sanki iki örnek arasında fark yokmuş gibi bir durum söz konusudur. Örn: II

41) Doğan (E), *Cümle Bilgisi-I* s. 32.

42) İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ*, s. 311; Hifnî Bey Nâsif vd., *ed-Durûsu'n-Nahviyye* III. 59; İşler, Yıldız, *Çeviri Kılavuzu*, s. 30; er-Râcihî, *et-Tatbîku'n-Nahviyyu*, s. 429.

43) I'rab: Türkçede kelimenin aldığı yapım ve çekim eklerinin yerine Arapçada kelime sonlarının cümledeki konuma göre hareke vb. yapılarla değişmesine denir.

44) Hifnî Bey Nâsif vd., *ed-Durûsu'n-Nahviyye*, IV. 77.

45) er-Râcihî, *et-Tatbîku'n-Nahviyyu*, s. 432.

46) İşler, Yıldız, *Arapça Çeviri Kılavuzu*, s. 70.

حَجَّ الطَّالِبُ الَّذِي اجْتَهَدَ *Bu* (erkek) öğrenciyi ödüllendirdim; الطَّالِبُ الْكَافِئُ *Çalışkan* öğrenci başarılı oldu; طَلَّابًا حَمْسَةً *Beş* öğrenciyi ödüllendirdim.⁴⁷

Birinci örnekte sıfat işaret ismi, ikincide ismi mevsul⁴⁸, üçüncüde ise belirsiz bir sayıdır. Ödüllendirilen öğrencinin erkek ve belirli olduğunu Arapça şeklinden anlamak mümkündür. Fakat bu ifade Türkçe yazılmış olsaydı söz konusu iki durumu bu şekilde bilmemiz imkansız olurdu. Ör: III

وَأْتَقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ *İçinde Allah'a döndürüleceğiniz günden sakının!*⁴⁹

Bu âyet, tekil ismin cümle ile nitelenmesine örnektir. Bu cümlede geçen sıfat tamlaması Türkçede zarf tümlecisi olur. Arapçada sıfat tamlaması şekil şartlarına bağlı olduğundan iki dil arasında böyle farklılıklar oluşmaktadır. Örneğin Arapçasında *gün* kelimesinden sonra gelen *İçinde Allah'a döndürüleceğiniz* cümlesi sıfat olmasına karşılık Türkçede fiilin zamanını ifade ettiğinden zarf tümlecisi olmuştur.

فَحَصَّصَتِ الطَّبِيبَةُ طِفْلَةً تَصْرُخُ مِنَ الْأَلَمِ *Bayan doktor, ağrıdan bağırان kız çocuğunu muayene etti.*⁵⁰ Tekil isme getirilen cümle şeklindeki sıfata başka bir örnek. *kız çocuğunu* cümlelerin nesnesi, *ağrıdan bağırان* ara cümlesi de nesnenin sıfatıdır. İki dilin benzeştiği yerlere örnek olabilir.

b. İkili/Tesniye İsimlerde Sıfat Tamlaması

Arapça tesniye/ikil isimler sıfatlarını tesniye olarak alırlar. İster akıllı isterse akılsız varlıklar söz konusu olsun, ikil isimlerde sayı, belirlilik, cinsiyet ve i'rabta sıfatla mevsuf arasında uyum gereklidir. Bu özelliklerden biri veya bir kaç eksik olduğunda sıfat tamlaması olmaz. Mesela *iki çalışkan öğrenci* الطَّالِبَانِ الْمُجْتَهِدَانِ örneğinde niteleyen *iki çalışkan* sıfatı belirsiz olursa isim cümlesinin yüklemine dönüşür. Tekil yapı iken cümle olur. *İki öğrenci çalışkandır* الطَّالِبَانِ الْمُجْتَهِدَانِ olur. Türkçede ikil yapı olmadığından ismin önüne ayrıca *iki* sıfatı getirmek gerekiyor. Halbuki Arapçada tesniye/ikil isim, sonuna getirilen (ن-ا) *elif-nûn* veya (ن-ي) *yâ-nûn* harfleriyle yapılır. Adı geçen harfler isimle beraber sayısını da ifade ettiklerinden ayrıca *iki* sayı sıfatını getirmeye gerek yoktur. Örnek:

مُعَلِّمَانِ / مُعَلِّمَيْنِ مُدَرِّسَتَانِ / مُدَرِّسَتَيْنِ *İki bayan ve erkek öğretmen.*⁵¹

47) er-Râcihi, *et-Tatbiku'n-Nahviyyu*, s. 433.

48) İsmi mevsûl: Hint-Avrupa dil grubuna ait dillerde yan cümleyi ana cümleye bağlayan bir yapıdır. İngilizce ve Almancada *Relative* diye bilinir. Arapçadan Türkçeye çevrilirken -en, -an diye tercüme edilir.

49) 2/*Bakara*/ 281.

50) İşler-Yıldız, *Arapça Çeviri Kılavuzu*, s. 70.

51) Sîni vd. *Arabîyyetu'l-Muyessere*, s. 113.

Örnekte öğretenlerin cinsiyeti ve sayısı kelimeye eklenen harflerle sağlanmış oluyor. İki ismin yalın hâl, –i ve –e hâlinde olduklarını ayrıca belirtmek gerekiyor. Buna karşılık Türkçe karşılıkları tek bir formda gelmiştir. Arapça ikil isim ve sıfatının yalın hâli elifle (ل), diğer hallerin tamamı isim ve sıfatların sonlarına yâ (ي) harfi eklenmesi ile sağlanır.

Tesniye isimlere getirilecek sıfatların cümle olması durumunda adı geçen isimlerin diğer isim çeşitlerinde olduğu gibi nekra/belirsiz olması, getirilecek sıfatın da sayı ve diğer şartlar bakımında nitelenen isimle uyumlu olması gerekir.⁵²

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءٌ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِّنَ النَّاسِ يَسْتَأْذِنُونَ. وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ

*Medyen suyuna geldiğinde, davarlarını sulayan bir insan topluluğu buldu. Onlardan başka, hayvanlarını sudan alıkoyan iki kadın gördü.*⁵³

Yukarıdaki ayette geçen *hayvanlarını sudan alıkoyan iki kadın* sıfat tamlamasının Arapçasında hem nitelenen ismin hem de sıfatının ikil olduğu, getirilen eklerle açıkça görülmekte iken bu ifade Türkçeye ancak *iki* sayısı ile çevrilmektedir. Ayrıca örnekte geçen *iki kadın* ifadesi, cümlenin nesnesi olduğundan yâ harfi ilavesi ile gelmiştir.

c. Çoğul/Cemi' İsimlerde Sıfat Tamlaması

Arapçada çoğul, ikiden fazla sayıya sahip her şey için getirilir.⁵⁴ Türkçede ses uyumu-na bağlı olarak tek tip çoğul ekine karşılık⁵⁵ Arapçada üç türlü çoğul yapısı vardır. Bunların sıfat tamlamaları da çoğulun şekline göre yapılmaktadır.⁵⁶ Çoğulların ikisi kurallı, diğeri tek bir kuralı olmayan çoğul şeklidir.⁵⁷ Kurallı çoğulların biri akıllı eril varlıklara getirilen *cem'u'l-müzekkeri's-sâlim*, diğeri ise akıllı dişil varlıklara getirilen *cem'u'l-müennesi's-sâlimdir*. Tek bir kuralı olmayan çoğul *cem'u't-teksîr* ise hem akılsız hem de akıllı varlıklara getirilebilen çoğul şeklidir. Kurallı iki çoğula aynı zamanda *cem'u't-tas-hîh* denir.⁵⁸ Kurallı çoğulların kendilerine has ayrı ayrı sıfat şekillerine karşılık kırık çoğul denen *cem'u't-teksîr*'in tek bir şekli bulunmamaktadır. Kırık çoğul isim akıllı varlık olduğunda sıfatı akıllı çoğul, gayru akıl/akılsız varlığın sıfatı ise müfred-müennes/tekil ve dişil olur. Ayrıca çoğul isimlerin sıfat tamlamaları cümledeki konumlarına göre değişiklik gösterirler. İsmi her hâli için farklı şekiller söz konusudur.

52) El-Hâmid, *Silsile-en-Nahv*, III. 170.

53) 28/ *Kasas* /23.

54) El-Hâmid, *Silsile-en-Nahv*, II. 108.

55) Boz vd. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 101; Gencan, *Dilbilgisi*, s. 93.

56) Yıldız, Musa, Ceviz, Nurettin, Gündüzöz, Soner, *İlahiyat Fakülteleri İçin Arapçaya Giriş* (İkinci Kitap), Ankara 2012, s. 29.

57) El-Hâmid, *Silsile-en-Nahv*, III. 175.

58) El-Hâmid, *Silsile-en-Nahv*, III. 176.

Cem'u'l-müzekker isimlerin sıfatı: Ref'/yalın hâlinde vâv (و), diğer hâllerin tamamında yâ (ي) harfi getirilir.⁵⁹ Örnek:

شَكَرَ الْمُدِيرُ الْمُهَنْدِسِينَ النَّشِيطِينَ وَصَلَ مُهَنْدِسُونَ نَشِيطُونَ Müdür, çalışan mühendisler geldi; Müdür, çalışan mühendislerle teşekkür etti.

Türkçede olduğu gibi Arapçada yalın halde, isimde herhangi bir değişiklik olmaz. Yukarıdaki birinci örnekte yalın hâlde ismin tabîî hâli, ikinci örnekte hem isim hem de sıfatı ismin –e halinde yâ almıştır.

Cem'u'l-müennes isimlerin sıfatı: Ref'/yalın hâli damme (ُ), diğer hâlleri kesra (ِ) ile gelmektedir.⁶⁰ Örnek:

شَكَرَ الْمُدِيرُ الْمُهَنْدِسَاتِ النَّشِيطَاتِ وَصَلَتْ مُهَنْدِسَاتٌ نَشِيطَاتٌ Müdür, çalışan bayan mühendisler geldi; Müdür, çalışan bayan mühendislerle teşekkür etti.

Türkçelerinde *bayan* kaydı ile gelen bu çoğul şekli, Arapçada elif (ل) ve (ت) tâ eklenerek yapılır. Sıfatları da isimlerinin şeklini alarak uyum gösterirler.

Cem'u't-teksîr isimlerin sıfatları: Bu çoğul çeşidi, tekilin şekli değiştirilerek yapılır.⁶¹ Sıfat tamlamasında akıllı varlıkları niteledikleri zaman, sıfatla mevsuf arasında yukarıda geçen dört özellikte uyum şartı gerekir. Ancak sıfat olacak ismin çoğul şekli farklı olursa, yapısına uygun gelir. Tamamen hareke ile anlam kazanan bu yapılar tekil isim gibi i'rab alırlar; ref'/yalın hâlinde damme (ُ), nasbte fetha (ِ) ve cer hâlinde kesra (ِ) alırlar. Örnek:

رِحَالٌ مُؤَدَّبُونَ هَؤُلَاءِ نِسَاءٌ مُؤَدَّبَاتٌ Bunlar edepli kadınlardır; رجالٌ مؤدَّبون هؤلأء Bunlar edepli erkeklerdir; سلمتُ على الأطباء الجدد Yeni (erkek) doktorlara selam verdim.

Birinci örnekte, mevsuf kırık çoğul sıfatı cem'u müennes, ikincide mevsuf kırık çoğul sıfatı cem'u müzekker ve üçüncü örnekte her ikisi de kırık çoğul şeklinde gelmiştir. Burada en önemli durum, aynı türden olmasa da sıfat ile mevsufun ikisinin de çoğul gelmesidir. Türkçede bu kadar farklılık olmadığından, dil öğretiminde adı geçen çoğul şekillerinin dikkate alınması önem arz etmektedir.

d. Cümle Şeklindeki Sıfat

Arapçada müfred/tekil ve nekra/belirsiz isimden sonra gelen isim veya fiil cümleleri sıfat olarak değerlendirilirler ve i'rab/konum bakımından mevsûfa uyarlar. Bu durumda sıfat olan cümleyi mevsûfa bağlayan ve onunla uyumlu râbıt/bağlaç görevinde bir zamire ihtiyaç bulunmaktadır.⁶²

59) Sîni vd. s. *Arabiyyetu'l-Muyessere*, s. 121; El-Hâmid, III. *Silsile-en-Nahv*, 177, IV. 175.

60) Sîni vd. *Arabiyyetu'l-Muyessere*, s. 121; el-Hâmid, III. *Silsile-en-Nahv*, 177, IV. 175.

61) el-Hâmid, *Silsile-en-Nahv*, II. 109.

62) İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ*, s. 340.

İsim cümlesine örnek: مَضَى يَوْمٌ بَرْدُهُ قَارِصٌ، وَهَذَا كِتَابٌ مَوْضُوعَاتُهُ مُغَيَّبَةٌ

Sıfat (İ. C) Mevsûf Sıfat (İ.C) Mevsûf

Fiil cümlesine örnek: سَلَّمْتُ عَلَى صَدِيقٍ سَافِرٍ وَالِدُهُ، وَهَذِهِ شَجَرَةٌ تَمْتَدُّ أَغْصَانُهَا

Sıfat (F.C) Mevsûf Sıfat (F.C) Mevsûf

Yukarıda verilen örneklerde, Arapça gramere uygun olarak; önce mevsûf/nitelenen isim sonra sıfat/niteleyen cümleler gelmektedir. Adı geçen cümlelerin ilk ikisi sıfatlarına tabi olduklarından mahallen/konum açısından merfu', üçüncü örnekte de sıfat mahallen merfu' ve dördüncüsü ise mevsûfundan dolayı mecrûr sayılır. Aynı zamanda sıfat cümlelerinde mevsûfa dönen birer zamir de açıkça getirilmiştir. İncelemekte olduğumuz birinci örneği Türkçe açısından değerlendirdiğimizde; *Bu, konuları faydalı bir kitaptır* örneğinde *konuları faydalı* yan cümlecığinin sıfat konumunda olduğunu görürüz. Dolayısıyla iki dil açısından bir benzerlik söz edilebilir.⁶³ Ancak Arapçada ana cümle tamamlandıktan sonra sıfat cümlesi gelmesine karşılık Türkçede yüklemden önce gelir.

d- Şibih Cümle (Cümlecik) Olan Sıfat

Arapçada yine aynı şekilde müfred/tekel ve nekra/belirsiz isimden sonra gelen şibih cümleler⁶⁴ de sıfat olarak değerlendirilirler ve i'rab/konum bakımından mevsûfa uyarlar. Diğer sıfat cümleleri gibi mevsûftan sonra gelir ve mahallen/konum bakımından kendisine uyarlar.⁶⁵

Harf-i cerli şibih cümle örneği; اسْتَمَعْتُ إِلَى أَقْوَالٍ مِنْ أَعْظَمِ الْحِكْمِ

Sıfat (Ş.C) Mevsûf

Zarfla başlayan şibih cümle örneği; لِلْحَقِّ صَوْتٌ فَوْقَ كُلِّ صَوْتٍ

Sıfat (Ş.C) Mevsûf

Yukarıdaki birinci örnekte harf-i cerli şibih cümlesinde sıfat cümlesi mecrûr olan mevsûfa, ikinci cümle ise merfu' olana uymuştur. Adı geçen cümleler her ne kadar zahiren mecrûr olsalar da mevsûf/nitelenen ismin i'rab hükümlerine tabidirler. Verilen örnekler Türkçe açısından incelendiğinde; *En yüce bir hikmet olan söze kulak verdim. Ve Hakkın, bütün seslerden daha gür bir sesi var.* Cümlelerinde sıfat cümleleri birer yan cümledir. Cümle olan sıfatlar gibi yüklemden sonra gelmiştir. Halbuki Arapça cümlelerin temel öğeleri tamamlandıktan sonra sıfat cümleleri gelmektedir.⁶⁶

63) Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, s. 566.

64) Şibih cümle: Harf-i cer veya zarfla başlayan cümlelere denir.

65) El-Cârim vd., *en-Nahvu'l-Vâdih*, II. 78.

66) Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, s. 569.

e- Akılsız/Cansız Varlıkların Sıfatları

Arapça gayri akıl ve câmid denilen varlıkların sıfatları müfred-müennes gelir.⁶⁷ Fakat bu kural bazı hallerde değişebilir. Makalenin giriş kısmında da beirtildiği gibi adı geçen varlıklara getirilecek sıfatlar bazen cemi müennes çoğul olabilirler. Örnek:

أَيَّامًا مَعْدُودَةً أَوْ مَعْدُودَاتٍ. *Sayıtlı günler...* Bu örnekte sıfat hem tekil hem de çoğul şekliyle gelebilmiştir.⁶⁸

اِشْتَرَيْتُ عِدَّةَ سَيَّارَاتٍ *Birkaç araba satın aldım.* Türkçede sayı sıfatı olan *birkaç* ifadesi Arapçada nesne/mef'ul, *araba* kelimesi Türkçede nesne iken burada temyiz olarak gelmiştir. الْأَمْرَةُ النَّظِيفَةُ / الْأَمْرَةُ نَظِيفَةٌ *Yataklar temizdir. Temiz yataklar.*⁶⁹ Nitelenen *yataklar* kelimesi çoğul, niteleyen *temiz* tekil olarak gelmiştir. Türkçede benzer nitelermeler bulunmakla Arapça ile benzerlik göstermektedir.⁷⁰ Yukarıdaki örnekte, iki dil arasındaki benzerlik görülmektedir. Ancak sıfatın yeri Arapçada mevsuftan sonra gelmektedir.

f- İsim Tamlaması Formunda Sıfat

Arapçada sıfatın devamlılık ifade etmesi için isim tamlaması ile ma'rifelik/belirlilik kazanması gerekir. إِذَا قُضِيَ بِالصَّفَاتِ الدَّوَامُ يُعْرَفُ بِالْإِضَافَةِ

Çünkü sıfatlar türemiş isimlerdir ve bu isimler muzaf/tamlanan olmakla marife olmazlar.⁷¹ Ancak türemiş isimler (İsmu'l-Fâil, İsmu'l-Mef'ul vb.) medh/övgü için getirildiklerinde, nekra oldukları halde marife isme sıfat olabilirler.⁷² Adıgeçen isimler izâfetle ma'rifelik kazanmalarına karşılık sıfat-ı müşebbehe olan isimler müştâk/türemiş sayılmadıklarından izâfetle ma'rife olamazlar. Buna, el-Mu'min 40/3. ayeti örnek olarak verilebilir.

Örnek:

تنزيل الكتاب من الله العزيز العليم غَافِرِ الدُّنُوبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطُّوْلِ⁷³ *Bu kitabın bölüm bölüm indirilmesi, Azîz ve Alîm: üstün kudret sahibi, her şeyi en mükemmel tarzda bilen Allah tarafından.*⁷⁴

67) Sîni vd. *Arabîyyetu'l-Muyessere*, s. 119;

68) 2/*Bakara*/184.

69) el-Hâmid, *Silsile-en-Nahv*, II. 110.

70) Gencan, *Dilbilgisi*, s. 217.

71) İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ*, s. 312.

72) Ebu'l-Bekâ Abdullah b. el-Hüseyn el-'Akberî, *et-Tibyân fi i'râbi'l-Kur'ân* I-II, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 2001, II. 294.

73) 40/*el-Mu'min* /3

74) Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, Feza yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 466.

Bu ayette Lafzatullaha ‘Azîz, ‘Alîm sıfatları uygun tarzda getirilmiş olmasına karşılık Ğâfir, Kâbil sıfatları ism-i fâil, Şedîdu’l-‘İkâb sıfât-ı müşebbehe ve muzaf olarak gelmiştir. Yukarıdaki tanıma göre Ğâfir ve Kâbil sıfatları izâfetle marifelik kazanmış, Şedîdu’l-‘İkâb sıfatı nekra olarak kalmıştır. Ferrâ⁷⁵, Ğâfir ve Kâbil sıfatları nekra olmalarına rağmen ma’rife olan lafzatullaha sıfat olmuşlardır. ez-Zeccâc⁷⁶, Ğâfir ve Kâbil sıfatları Lafzatullahın bedeli olmalarından dolayı mecrûr gelmişlerdir. en-Nehhâs⁷⁷, Ğâfir ve Kâbil sıfatlarının kendilerinden önceki ma’rife Lafzatullaha sıfat olmaları caizdir. Ancak hâl ve mustakbeli ifade ettiklerinde nekra olmaları uygundur. Sıfat-ı müşebbehe olan Şedîdu’l-‘İkâb ise nekra ve bedel olmasından dolayı mecrûrdur.⁷⁸

g- Bir Tarafı İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

Türkçede olduğu⁷⁹ gibi Arapçada da sıfat tamlamasının tamlanan/muzaf kısmı isim tamlaması şeklinde gelmektedir. Muzaf olan kelime marife bir isme izafe edilmekle sıfatını doğrudan alabilir. *دُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ* *Yüce arşın sahibi*.⁸⁰ *وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ* *Ebedi kalacak olan Yüce Rabbinin zatıdır*.⁸¹ Birinci örnekte *دُو الْعَرْشِ* *arşın sahibi* ifadesi isim tamlaması ve mevsûf, *الْمَجِيدُ* *yüce* kelimesi de sıfat/niteleyendir. Bu durum ikinci örnekte *ذُو الْجَلَالِ وَجْهُ رَبِّكَ* *Azâmet sahibi Rabbin* ifadesi için de geçerlidir. Ancak bu örneğin iki tarafı da isim tamlamasıdır. Bazen isim tamlamasının bir tarafı tamamen sıfat tamlaması olabilir. Bunun için seçilen ifadenin uygun olması gerekir: *بَيْتٌ شَيْخٍ وَاسِعٌ* *Şeyhin geniş evi*. Örneğinde tamlamanın mevsûf kısmı bir isim tamlaması olabilirken, *لِغَاءٍ شَيْخٍ كَثِيرٍ* *Büyük bir şeyhle karşılaşma* misâlinde tamlayan/muzaf kısmı anlam açısından sıfat tamlaması olarak gelmiştir.

75) Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd el-‘Absî el-Ferrâ (ö. 207/822)

76) İbrahim b. es-Seriy b. Sehl Ebû İshâk ez-Zeccâc (ö. 311/927)

77) Ahmed b. Muhammed b. Yûnus Ebû Ca’fer en-Nehhas (ö. 338/950)

78) Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân* I-XX, Dâru’l-Fikr, Beyrût, 2010, XV. 257.

79) Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, s. 16: Belirsiz isim tamlamaları, bazen bir adın önünde sıfat gibi kullanılır. “el işi bir örtü”, “çarşı işi bir dikiş”, “muhallebi çocuğu delikanlı ...”

80) 85/Burûc /15.

81) 54 /Rahmân /27.

وأما ما ظاهره إضافة الموصوف إلى صفته فمؤول على حذف المضاف إليه الموصوف بتلك الصفة كقولهم حبة الحمقاء وصلاة الأولى والأصل حبة البقلة الحمقاء وصلاة الساعة الأولى فالحمقاء صفة للبقلة لا للحبة والأولى صفة للساعة لا للصلاة ثم حذف المضاف إليه وهو البقلة والساعة وأقيمت صفته مقامه فصار حبة الحمقاء وصلاة الأولى فلم يضاف الموصوف إلى صفته بل إلى صفة غيره⁸²

Sıfat, isim tamlamasında mevsufuna muzaf olabilir. Bu durum, tamlayanın düşmesinden/hazfından kaynaklanır. *أولى الحمقاء وصلاة الأولى* *Ahmakların tanesi, birinci namaz örneklerinde mevsuf/tamlanan isimlerin muzafı ileyhi/tamlayanı düşmüştür.* Gerçekte ise: *أولى الحمقاء وصلاة الساعة الأولى* *Ahmakların buğday yığını. Namazın ilk saatidir.* Birinci örnekte *ahmaklar, yığının*, diğesinde ise *ilk, namazın* sıfatıdır.

Türkçede sıfat/niteleyen, kendinden sonraki ismi niteleyen veya durumunu bildiren yapıdır.⁸³

III. SONUÇ

Arapça ile Türkçe sıfat tamlamaları karşılaştırıldığında, varılan neticeler şu şekilde özetlenebilir:

- 1- Sıfat tamlamalarının kuruluş şekilleri tamamen farklı olarak; Arapçada önce tamlanan sonra tamlayan, Türkçede önce tamlayan sonra tamlanan gelmektedir.
- 2- Arapça sıfat tamlamasında birinci öge esas ikinci öge yan, Türkçede ikinci öge esas birinci öge yan unsurdur.
- 3- Arapça sıfat tamlamasında niteleyen/nitelene arasında akıllı varlıklarda dört, akılsızlarda iki yerde uyum gerekli iken Türkçede iki unsurun ek almaması esastır.
- 4- Arapça sıfat tamlamasında cinsiyet ve sayı göz ardı edilmemesi gereken bir esas iken Türkçede cinsiyet ayırımı olmadığı gibi tek çeşit çoğul eki ile yetinilmektedir.
- 5- Her iki dilde niteleme sıfatları aynı iken belirtme sıfatları Arapça isim cümlesinin yüklemi olan habere benzemektedir.
- 6- Arapçada sayılar genellikle sıfat olmazken Türkçede büyük oranda sıfat tamlamasının birinci ögesi yani sıfat olurlar.
- 7- Arapça sıfat tamlaması şekle bağlı olmasına karşılık Türkçede niteleme esastır.

82) İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ*, s. 360.

83) Eyüboğlu, *Etimoloji Sözlüğü*, s. 496.

KAYNAKÇA

- Abdud er-Râcihî, *et-Tatbîku'n-Nahviyyu*, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, 2004.
- Abdullah b. Hâmid el-Hâmid, *Silsiletu Ta'limi'l – Lugati'l – Arabiyye* (I- IV), Emin Yayınları, Bursa, 2013.
- Ali el-Cârim, Mustafa Emin, *en-Nahvu'l-Vâdih* I-III, Dâru'l-Meârif, Mısır, 1965.
- Atabay, Neşe, Özel, Sevgi- Çam, Ayfer, *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*, TDK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara-1981.
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK yayınları, (9. baskı), Ankara, 2011.
- Boz, Erdoğan, Yaman, Ertuğrul, *Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım* (4.Baskı) Yargı Yayınları, Ankara, 2013.
- Doğan, Candemir, *Karşılaştırmalı Arapça-Türkçe Bağlaçlar*, Cantaş Yayınları, İstanbul, 2013.
- Doğan, Enfel, *Türkçe Cümle Bilgisi-I*, Anadolu Üniversitesi Yayını no: 2461, Eskişehir, 2012.
- Ebu'l-Bekâ Abdullah b. el-Hüseyn el-'Akberî, *et-Tibyân fi'r-râbi'l- Kur'an* I-II, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2001.
- Ebu Bekir b. Serrâc en-Nahvî, *el-Usûl fi'n-Nahv* I-III, Thk. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, Müessesü'r-Risâle, Beyrut, 1998.
- Ercilasun Ahmet Bican (Bşk.) ve Komisyon, TDK *İmlâ Kılavuzu*, Yayın No: 525, Ankara, 2000.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınları, İstanbul, 2004.
- Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, Ankara 2007.
- Güneş, Kadir, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Mektep Yayınları, İstanbul, 2011.
- Hifnî Bey Nâsif, Muhammed Bey Diyâb, Mustafa Tamûm ve Muhammed Bey Salih, *Kitabu'd-Durûsi'n-Nahviyye* I-IV, Dersaadet Matbaası, İstanbul, 1911.
- Hans Peter Althaus, *Lexikon der Germanistischen Linguistik* IV, Niemer, Tübingen, 1980.
- Hatiboğlu, Vecihe, *Türkçenin Sözdizimi*, TDK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara-1972.
- İbn Hişâm, *Katru'n-Nedâ ve Bellu's-Sadâ*, el-Mektebetu'l-'Asriyye, (Thk. M. Muhyiddin Abdulhamîd), Beyrut 1995.
- İşler, Emrullah, “Karşıtsal Çözümleme ve Arapça Eğitimi”, Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 6.
- İşler, Emrullah, Yıldız, Musa, *Arapça Çeviri Kılavuzu*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2002.

- Işık, Cemal, *Kelime ve Cümle Yapıları Bakımından Arapça ile Türkçenin Karşılaştırılması*, (Basılmamış Doktora Tezi), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2014.
- Pilancı, Hülya (Ed.), *Türkçe Biçim Bilgisi*, Anadolu Üniversitesi Yayını No:2370, Ankara, 2013.
- Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân* I-XX, Dâru'l-Fikr, Beyrût, 2010.
- Topaloğlu, Bekir, Karaman, Hayreddin, *Arapça Dilbilgisi Sarf-Nahiv*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.
- Wolfgang Butzkamm, *Psycholinguistik des Fremdsprachenunterrichts Von der Muttersprache zur Fremdsprache*, Francke, Tübingen, 1989.
- Yıldırım, Suat, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, Feza yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Yıldız, Musa, Ceviz, Nurettin, Gündüzöz, Soner, *İlahiyat Fakülteleri İçin Arapçaya Giriş* (İkinci Kitap), Ankara, 2012.